FNSiN

NOS

Nr 1 2018 Årgång 40

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden

FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

”§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.”

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken.

Läs mer på vår hemsida

www.fnsin.nu

Föreningens adress:

c/o Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna

Medlemsavgiften 2018

Fullbetalande medlem 160 kr
Ny dito efter 1/7 80 kr

Familjemedlemmar
(oavsett antal) 80 kr

Plusgiro: 67 01 50- 2
Medlemsavgifter och beställning av skrifter

e-post : info@fnsin.nu

FNSiN styrelse

Ordförande:
Eric Bolander
Tegelsmoravägen 11
748 42 Örbyhus
0295-61 312 ; 072-3181225
eric.bolander@telia.com

Vice ordförande:
Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarngata 14
118 64 Stockholm
08-191252; 072- 9921669
soibis@outlook.com

Sekreterare:
Camilla Berg
Fredrikslundsvägen14
168 34 Bromma
08-26 25 84
camilla_berg@spray.se

Kassör:
Eva Bolander
Tegelsmoravägen 11
748 42 Örbyhus
0295-61 312

Övriga ledamöter:

Nina Bohigas
Dovregatan 14, lgh 1102
164 36 Kista
070-4547724
Nina_bohigas@hotmail.com

Bente af Edholm
Fritiofsvägen 4
182 54 Djursholm
070-4000199
bente.fnsin@gmail.com

Lisbet Scheutz
Löjtnantsgatan 8A
115 50 Stockholm
073-9924125
Lisbet.scheutz@gmail.com

Lars-Olov Wallin
Södermannagatan 57
116 66 Stockholm
070-1714829
lars-olov.wallin@home.se

NOS

Redaktion:

Lisbet Scheutz
Soili Bisi Ström
Anders Schærström

Ansvarig utgivare :

Anders Schærström,
Kometvägen 49, 183 48 Täby;
08-758 30 03; 070-693 91 28
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:
nos.fnsin@gmail.com

NOS har ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni resp. sept.

Tryckt hos:
Duplotryck, Kungsholmen

Internet

www.fnsin.nu

Webbansvarig:

Eva Bolander

Omslagsbilder

Framsida: Guldkalven, ett konstverk utanför Arbetets museum i Tammerfors

Foto: Erik Elvers

Baksida: Staty av Johan Ludvig Runeberg i Borgå

Foto: Eva Bolander

Våra böcker:

	normal	medlem
De goda ogräsen	75	50
Gotska Sandön	100	75
Kall ökensand	75	50
Spetsbergen	50	30
Tyresta	20	10

(Porto tillkommer)

Beställ genom Erik Elvers e.elvers@bredband.net

Ordföranden har ordet

Hej alla vänner i föreningen!

Jag hade äran att väljas till ordförande på höstmötet i november och skall försöka att presentera mig för er. Jag är uppväxt i Stockholm, men flyttade för ett par år sedan upp till Örbyhus, känt för sitt slott där Erik XIV åt ärtsoppa, för att leva ett lugnt pensionärsliv.

Jag har alltid varit en föreningsmänniska och har nog alltid suttit i styrelsen för en eller två föreningar sedan högstadiet. I FNSiN har jag varit med drygt 10 år och kom med genom att Erik Elverts så varmt berättade om Gotska Sandön. Jag och min fru åkte med och har sedan dess har vi varit där ytterligare ett par gånger med föreningen. Har under åren läst NOS och beklagat att inte tiden har räckt till för att kunna vara med på alla roliga och intressanta aktiviteter som arrangeras av föreningen. Jag hoppas att jag ska kunna delta mer framöver.

Upptäcka tillsammans, Göra tillsammans, Lära tillsammans. Tillsammans, vilket fint ord. Tillsammans kan vi göra mycket, ensamma orkar vi inte göra så mycket. Grundtanken med denna förening är att vi tillsammans gör saker och ting. Det är också smått unikt att det är så många som ställer upp och hittar på, arrangerar och leder aktiviteter i denna förening. I många andra föreningar sitter många medlemmar och väntar på att någon annan skall göra något.

Låt oss fortsätta på detta sätt så kommer vi även fortsättningsvis att ha massor av aktiviteter att delta i. Fundera några minuter på vad ni har för idéer om aktiviteter som skulle vara trevliga, hör sedan av er till någon i styrelsen oavsett om ni kan hålla i den eller om det bara är en bra idé för någon annan att arbeta vidare med. Och framför allt, skriv in de aktiviteter som finns här i NOS i kalendern så att ni inte missar någonting. Det är aldrig försent att komma med på en aktivitet och träffa gamla kamrater igen.

Det händer saker i vår omgivning, dvs. bland föreningar som vi delar intressen med och ibland samverkar med. Det händer saker som kommer att påverka FNSiN. Samfundet Sverige-Island har nyligen lagt ned sin verksamhet. Föreningen Sverige-Grönland lär fatta det definitiva beslutet om nedläggning inom några månader. Det är trist för deras funktionärer och medlemmar, men det innebär också att FNSiN går miste om värdefullt samarbete. FNSiN, som alltifrån början och enligt sina stadgar ska ägna sig åt nordliga trakter, inklusive Grönland och Island, måste framdeles lägga mer kraft på att genomföra program som berör de länderna. De specialkunskaper, de kontaktnät och de idéer som de nu snart nedlagda föreningarnas medlemmar besitter får inte gå förlorade. Vi tar gärna emot förslag och upplysningar och ska göra vårt bästa för att ta vara på dem.

Eric

Ordföranden fotograferad i Neapel i somras

Finlandsresan

Allmänt

Med anledning av att Finland i år fyller 100 år som självständig stat blev det målet för årets långresa, i vilken sex personer deltog. I stället för det vanliga upplägget på landskapsresorna att vi bor på en ort och har den som bas för olika utflykter for vi den här gången runt: efter ankomst till Helsingfors på förmiddagen måndag 5 juni övernattade vi två nätter i vardera i Porkalaområdet, Tammerfors och Borgå innan vi tog färjan tillbaka till Stockholm på eftermiddagen söndag 11 juni.

Resan blev dyrare än de vanliga landskapsresorna genom färjeresan och då vi övernattade på hotell (om än billiga) i stället för på vandrarhem. Dessutom åt vi en del litet lyxigare måltider, t ex i den roterande restaurangen uppe i utsiktstornet Särkänniemi i Tammerfors. Vi försökte dock självhushålla i stor utsträckning.

Ungefärliga kostnader per person var färja 800, bil inkl bensin (ca 1000 km) 1600, hotell 2000, mat 1500, inträden 500 kr.

Erik Elvers

Boende under resan

De första nätterna tillbringade vi i Villa Vitsand strax utanför Kyrkslätt. Det var en underbar villa i en vik vid havet. Vi sov två och två i tre sovrum och hade ett stort vardagsrum med öppenspis, kök och bastu med dusch i huset. Vid stranden låg en vedeldad bastu som vi avnjöt en av kvällarna. Vi handlade frukostmat och även middagsmat som vi åt gemensamt i huset.
Vi fortsatte till Tammerfors där vi bodde på det obemannade men centralt belägna hotellet Omena, Äpplet. Det fungerade så att man fick en kod till dörrlåset till hotellrummet som ett sms dagen innan man skulle checka in. Rummen var enkla men bra. De var utrustade med vattenkokare, kylskåp och badrum. Frukost ingick inte, men det gick utmärkt för oss att äta gemensam frukost i ett av hotellrummen.
Den sista inkvarteringen var i Borgå, på Gasthaus Werneri. Det var mest som ett traditionellt vandrarhem. Vi sov i dubbelrum och hade tillgång till vardagsrum/matrum, kök och badrum. Hotellet bestod av flera lägenheter och vi hade en hel lägenhet med två sovrum och sedan ytterligare ett sovrum belägen i en annan lägenhet. Det gjorde att vi kunde husera som vi ville i den ena lägenheten. Vi fortsatte som tidigare med att äta gemensam frukost. Middagarna åt vi samtidigt men vi tillagade individuella maträtter.

Eva Bolander

Porkala

Första kvällen i Vitsand fick vi besök av Marja och Erik, två vänner till Elisabet, som berättade om Porkala-parentesen, en i Sverige relativt okänd del av vårt östra grannlands historia.
Erik växte upp i Vitsand i en bond- och fiskarfamilj. En kväll i september 1944 knackade det på dörren till familjens hus och där stod Aina Cederblom och berättade att Finland i fredsförhandlingarna med Sovjetunionen efter fortsättningskriget hade tvingats till att arrendera ut Porkalaområdet till Sovjetunionen på 50 år. Befolkningen hade tio dagar på sig att lämna sina hem.
Aina Cederblom (1896 – 1986) var en svensk äventyrerska som engagerat sig i att hjälpa till med bostäder för de tidigare evakuerade Hangöborna och nu fortsatte med att hjälpa befolkningen i Porkala. Aina är värd en egen artikel som berättar om alla hennes äventyr jorden runt.
Porkala ligger där Finska viken är som smalast och under fortsättningskriget hade Tyskland, som behärskade Estland, och Finland effektivt kunnat begränsa möjligheterna för Sovjet att nå Östersjön. Nu när Sovjetunionen hade ockuperat Estland ville man genom att även kontrollera finska sidan omöjliggöra detta.
Befolkningen i Porkala, ca 7 200 personer, skulle på 10 dagar lämna sina hem, med möbler, husgeråd och djur. Ingen fast inredning fick de ta med sig. Dessutom skulle de hinna skörda så att det fanns något att äta under den kommande vintern.
Finland stod inför ett stort problem att kunna hantera denna inhemska flyktingström. Finland hade redan hanterat ca 440 000 karelare som flytt från den sovjetiska ockupationen. Man lyckades skaffa fram gårdar och bostäder så att Porkalaborna hade någonstans att bo och så att de kunde försörja sig.
In i Porkalaområdet flyttade inte bara en mängd soldater utan även till viss del deras familjer, lärare till de skolor som barnen skulle gå i osv. I detta område flyttade tre till fyra gånger så många personer som de som hade bott där tidigare. Den första tiden var det ytterst besvärligt för sovjeterna. Förnödenheter av alla de slag måste hämtas utifrån och att få detta att fungera, samtidigt som slutstriderna i kriget i övriga Europa krävde stora transportresurser, var besvärligt.
Det var inte bara ett landområde som Finland tappade utan även järnvägen mellan Åbo och Helsingfors. Det innebar stora pro-

blem när all kommunikation mellan dessa städer måste gå via Tammerfors.
Finland gjorde stora ansträngningar för att få möjlighet att utnyttja järnvägen. 1947 lyckades man få till ett avtal som möjliggjorde transit-trafik genom Porkala. Innan gränsen täcktes alla fönster på järnvägsvagnarna så det var omöjligt att se ut, toaletterna låstes för att ingen skulle kunna kasta ut något. Lokförarna byttes ut till sovjetiska och soldater placerades ut i samtliga vagnar. Sedan fick tåget utan stopp köra igenom området. För detta så fick Finland betala en avgift per vagn i guld.
I slutet av 1955 meddelade Sovjet att man skulle återlämna området i förväg, då området hade mist sin strategiska betydelse och som en gest i en upptining av det kalla kriget.
Nya problem uppkom hur man skulle hantera återflyttningen då finska staten löst in fastigheterna från de som tvingades bort och nu skulle köpa tillbaka sina gamla bostäder. De var inte bara hårt slitna eftersom soldaterna inte hade några begränsningar på vad de fick ta med sig. På många ställen tog de allt som de kunde frakta, dörrar fönster, toaletter, vitvaror mm.
Den finska sisun gjorde det möjligt att genomföra evakueringen, etableringen på nya platser och sedan återflytt och återuppbyggnad av det gamla.
Dagen därpå gjorde vi en resa runt i området och besökte olika platser som visade på det som skedde efter kriget. Vi besökte en stor sovjetisk begravningsplats, och ett museum för den sovjetiska parentesen där man samlat olika minnen från den tiden. Idag är de till stor del accepterade som en del av historien men under 50- och 60-talet var det många som tyckte att allt det där sovjetiska skulle glömmas så fort som möjligt. Det är mycket förståeligt när man hör berättelser som den vi fick oss till livs på Sjundby slott, ett medeltida slott som ligger i Porkala området. När familjen kom tillbaka så luktade det så illa på övervåningen och framför allt i bankettsalen och rummet utanför. När de började undersöka det hela närmare så visade det sig att man sågat upp hål i golvet och använt som latrin. När trossbotten närmast hålet var fylld satte man igen hålet och tog upp ett nytt några meter bort. Arbetet med att sanera detta var inte av det enklaste slaget.
Vi besökte även lämningarna av den gamla Kungsvägen som sträckte sig från Stockholm via Åland, Åbo och bort till Viborg. Det var en av norra Europa längsta medeltida vägar och började användas under tidig medeltid, först som ridväg och sedan under sjuttonhundratalet byggdes den ut till en väg där vagnar kunde köra.

Eric Bolander

Den sovjetiska begravningsplatsen i Porkala. Foto: Eva Bolander

FNSiN-gruppen framför Sjundby slott. Foto: Eva Bolander

Industribyggnader i Tammerfors *Foto: Eva Bolander*

Tammerfors

På morgonen den 7 juni for vi från Vitsand till Tammerfors. På vägen dit stannade vi till vid Iittala glasbruk. Där tittade vi på den manuella glasblåsningen som fungerade enligt löpandebandprincipen. Allt gjordes manuellt, men varje person gjorde bara en del av jobbet och lämnade sedan över till nästa person i kedjan vilket innebar att fyra till fem personer gjorden en skål tillsammans.

Väl framme i Tammerfors intog vi lunch på utsiktstornet vid nöjesplatsen. Tornet är 168 meter högt och högst upp ligger en restaurang. Restaurangdelen roterar sakta runt så att man hela tiden har en föränderlig utsikt, ett varv på 45 minuter.
Tammerfors är strategiskt lokaliserad mellan två sjöar och redan på 1200-talet uppstod det där en handelsplats. Gustav III grundade officiellt staden den 1 oktober 1779 med tanke att utveckla den vattenkraft som fanns i forsen mellan sjöarna. Kring 1820-talet började staden att industrialiseras. Den första industrin var bomullsfabriken som grundes av James Finlayson. Under resten av seklet etablerades järn- metall och träförädlingsfabriker i staden som började kallas Finlands Manchester. Industrialiseringen dämpades efter andra världskriget men kunnandet fanns kvar och under 60-talet etablerades både en teknisk högskola och universitet i staden.

Tammerfors drabbades hårt under inbördeskriget. Slaget om Tammerfors, 16 mars och den 6 april 1918, ses ofta som vändpunkten av kriget som slutade med seger för de vita. Gustaf Mannerheim ledde den vita sidans attack mot staden där försvaret leddes av Hugo Salmela. Slaget var det första i Norden som skedde i en industristad. Slaget kostade de röda 2000 dödade och lika många sårade medan de vita förlorade 700 döda och 2000 sårade. Runt 11 000 röda togs som fångar. Svenska Brigaden deltog på den vita sidan med cirka 350 svenskar. En av dem som deltog och stupade var Olof Palme, farbror till statsminister Olof Palme.

Vi tog på eftermiddagen en promenad runt i Finlaysons gamla fabriksområde som byggts om till ett kulturcenter med möteplatser, museer och barer av olika slag. Vi vandrade runt i Arbetets museum där de hade en utställning om den finska kooperationens utveckling, så lik den svenska och för den delen hela Nordeuropas. De har även kvar de gamla ångmaskinerna, från början av förra seklet, som stod för energin till hela textilfabriken.

Dagen därpå vandrade vi runt i Tammerfors samt besökte det museum som byggts upp över Lenin och Sovjetunionen och Sovjets relationer till Finland. Lenin var bosatt i Tammerfors 1905 – 1907 och hade därmed knytningar till staden. Det var även i

Utsikt över Näsijärvi från utsiktstornet.

Foto: Erik Elvers

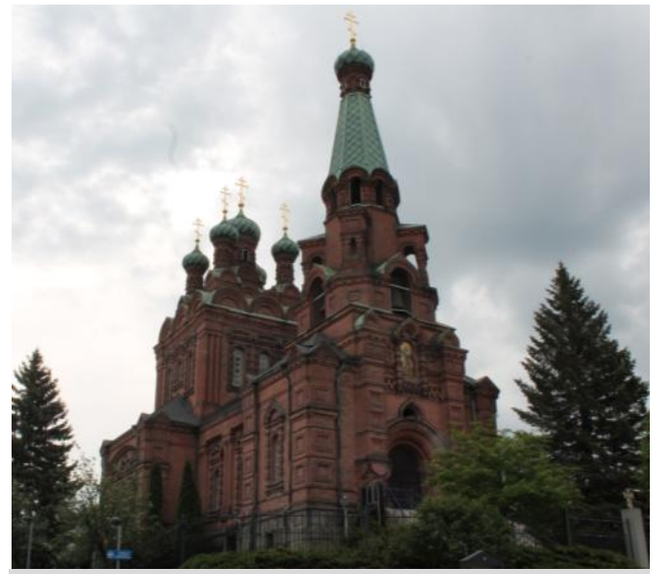

Tammerfors ortodoxa kyrka.

Foto: Eva Bolander

Tammerfors som Lenin och Stalin träffade varandra för första gången 1905, på en konferens arrangerad av det ryska socialdemokratiska arbetarpartiet. Det rum där de träffades är idag en del av museet. Det finns de som hävdar att Lenin mer eller mindre av sentimentala skäl avstod att sätta in ryska styrkor i det finska inbördeskriget. Museet innehåller mycket av intresse runt Sovjetunionen och dess ledares uppgång och fall.

Det var mycket debatterande innan museet öppnades 1946. Många finska politiker, bland andra premiärminister J. K. Paasikivi, stödde planerna på ett museum då de ansåg att goda förbindelser med Sovjet var viktiga. Även Stalin själv uttalade sig för museet. Under årens lopp så har en majoritet av Sovjets ledare besökt museet.

Ett annat museum som vi också hann med var Spionmuseet som presenterade historik och teknik som har använts under årens lopp. Även några av de större spionfall som avslöjats under 1900-talet presenterades.

Eric Bolander

Gångvägen runt Rapola fornborg. *Foto: Erik Elvers*

Rapola fornborg

Finlands största fornborg, Rapola, ligger på ett åskrön några mil SO om Tammerfors. Den tros härröra från vikingatiden. Det flacka sydfinländska landskapet låg då ännu till betydande del under vatten och borgen ingick i en kedja från vilka man kunde signalera till varandra om fiender närmade sig. Bostäder och boplatser har funnits både innanför fornborgens vallar och på åssluttningarna, och det finns lämningar av dessa och av ugnsliknande stenhögar. Det finns även gravfält, ett par från 400 – 500-talen och ett brandgravfält från 600–1000-talet e Kr. I dem har man hittat bland annat ett förgyllt silverbeslag till en svärdsskida, en bronshäkta, fragment av en sköldbuckla, svärd, spjutspetsar och knivar. Man har också hittat fyra skålgropsstenar som har använts för fruktbarhets- och slaktriter.
Vi går runt på de bitvis branta vandringslederna. Längst nere i botten av sänkan är det myggigt, och vi tänker på dem som sökt skydd där under kanske långa tider.
I närheten finns en gråstenskyrka från omkring år 1500, Sääksmäki.

Erik Elvers

Noux' nationalpark

I Helsingfors' grannkommun Esbo finns nationalparken Noux (en parallell till Tyresta) med en yta av 55 km². Den ligger ca 50 km från Hfors och har många kortare och längre leder som visar typisk finsk natur med dalar, raviner och bergsstup samt urskog, sjöar och tjärnar. Det finns också ett naturum, Haltia. Parken omfattar en del av Noux sjöplatå som är Nylands största ödemarksområde, hemvist för många rödlistade djur-, växt- och svamparter. Mångfalden beror på områdets sydliga läge samt på livsmiljöernas variation som skapats av den sönderskurna berggrunden. Från en höjd ovanför den 7 km långa sjön Noux' Långträsk har vi en överväldigande utsikt över det ödsliga landskapet. På vandringen dit har vi sett vitsippor och liljekonvaljer sida vid sida.

Erik Elvers

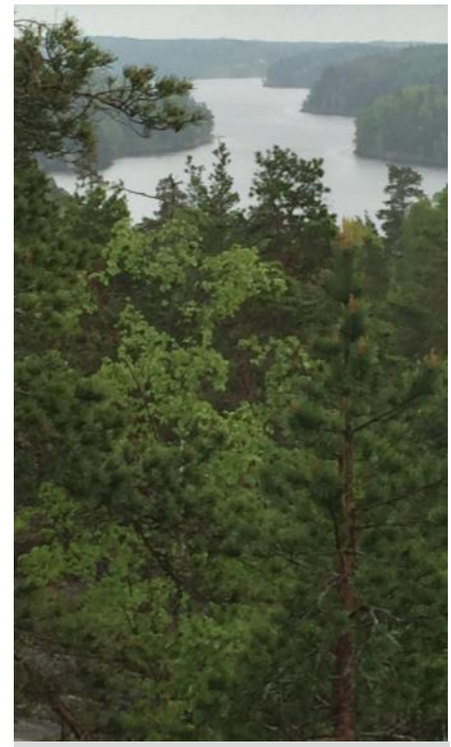

Noux´s långträsk.

Foto: Erik Elvers

Borgå

Borgå gamla stad är en helt unik stadsmiljö från 1700-talet. Den innehåller ca 550 byggnader som är placerade vid ringlande kullerstensgator. Vi tillbringade en hel förmiddag åt att gå runt i stadsdelen och titta på den gamla miljön.

Borgå drabbades av en brand 1760, men byggdes upp igen enligt den ursprungliga stadsplanen. Vandringen var väldigt kuperad och den svåraste delen att forcera var de så kallade ”Djävulstrapporna”. Väl uppkomna befann vi oss i en liten park med vacker utsikt över domkyrkan, gamla staden och Borgå å. Vi besökte även domkyrkan där vi upptäckte en bild av en enhörning på en pelare framme vid altaret. I kyrkan fanns även en staty av tsar Alexander I.

Efter en välbehövlig lunch sökte vi upp ett konditori som serverade Runebergsbakelser, ett måste vid ett besök i Borgå. Stärkta av kaffe och bakelse fortsatte vi till nationalskalden Johan Ludvig Runebergs hem där vi blev guidade runt. De krukväxter som fanns i museet härstammade från de växter som Fredrika Runeberg hade i hemmet. Hon var en pionjär när det gällde att pryda sina fönster med krukväxter. Trädgården var också sevärd där nyttoväxter trängdes med perenner i en skön blandning. Vi fortsatte över gatan för att titta på Walter Runebergs skulptursamling. Walter var son till Johan Ludvig och Fredrika.

Eva Bolander

Hamnmagasin i Borgå. *Foto: Eva Bolander*

Hus vid ån i Borgå. Domkyrka på höjden. *Foto: Erik Elvers*

Walter Runebergs skulptur , en avbildning av modern.

Runebergsbakelse är smaksatt med mandel och rom eller punsch. Den äts gärna på Runebergsdagen, den 5 februari.

Foto: Eva Bolander

Enhörning i Borgå Domkyrka.

Foto: Eva Bolander

Mannerheimmuseet

Genom att vi hade så gott som hela avresedagen i Helsingfors hade vi möjlighet att besöka museet i Mannerheims privatbostad i Brunnsparken i centrala staden. Det är öppet endast några dagar i veckan, men tursamt nog är söndagen en av dessa. Marskalken bodde där från 1924 till sin död 1951, ägde det inte men hyrde det av kommerserådet Karl Fazer. Det ligger högt med utsikt mot Finska viken och Sveaborg.

År 1917 är inte bara ett jubileumsår för Finland, utan det är även 150 år sedan Gustaf Mannerheim föddes. Tack vare honom undgick Finland efter andra världskriget de baltiska och östeuropeiska staternas öde att införlivas i eller åtminstone hamna i stark beroendeställning av Sovjetunionen.

Vi får en egen guidning på svenska av samlingarna som visar både marskalkens privatliv med släktporträtt och hans livsverk, från tiden som officer i den kejserliga ryska armén till tiden som riksföreståndare och president i republiken Finland. Ett rum innehåller biblioteket med verk på de sju språk Mannerheim behärskade, ett annat de otaliga ordnar han tilldelats av olika länder.

Erik Elvers

Finland 100 år

Inbördeskriget

Finland hade varit en del av Sverige i 600 år, när det 1809 förlorades till Ryssland. Det integrerades dock inte i det ryska riket, utan fick behålla sina gränser, sina lagar, sin armé och sin valuta. Tsar Alexander I gjorde Finland till ett storhertigdöme och lovade upprätthålla landets konstitution.

Den ryska revolutionen 1905 skakade även om Finland. En följd av den revolutionära vågen var att ståndsriksdagen omvandlades till en enkammarriksdag (lantdagen) med allmän rösträtt för både kvinnor och män som fyllt 21 år. Vid det första lantdagsvalet fick det socialdemokratiska partiet 80 mandat av 100.

Att den nye tsaren Nikolaj II började inskränka Finlands autonomi framkallade motstånd och kritik mot den ryska överhögheten, men få var beredda att handla.

När första världskriget bröt ut 1914 stationerade Ryssland trupper som skydd mot ett eventuellt tyskt anfall. Finland blev ockuperat av 50000 ryska soldater.

Februarirevolutionen 1917 störtade den ryske tsaren. När Lenin fick makten i oktober, stärktes tanken på finländsk självständighet och den 6 december 1917 förklarade lantdagen, ledd av P. E. Svinhufvud, landet självständigt, vilket Ryssland officiellt erkände den 4 januari 1918.

Då rådde brist på det mesta, bl. a. mat. Oroligheter uppstod. För att upprätthålla ordningen bildade socialister röda garden och borgerliga vita skyddskårer. Den 26 januari fick generallöjtnant Mannerheim överkommandot över de vita som han förklarade regeringstrupper. För att öka antalet soldater inkallades värnpliktiga enligt lag. Till regeringsarmén anslöts 1500 finska soldater som i hemlighet utbildats i Tyskland samt 200 svenska officerare. De röda gardena bestod mest av frivilliga. Totalt uppgick styrkorna till 100 000 man på vardera sidan.

Den 27 januari avväpnade Mannerheim de ryska soldaterna i Österbotten utan strid. Inom några dagar var Österbotten under de vitas kontroll.

Ovetande om detta gav det röda gardets befälhavare i Helsingfors samma dag order om att arrestera regeringen och upprätta en revolutionär regering. Merparten av senaten flydde till Österbotten.

Inbördeskriget var ett faktum. De röda behärskade landets södra delar och de vita de norra.

De röda hade övertaget i början med hjälp av ryska trupper. Den 18-25 februari fick de vita hjälp av tyska trupper. Den 15 mars inleddes slaget om Tammerfors som intogs den 5 april. Vid slaget dö-

Artikelförfattaren i Leninmuseet i Tammerfors *Foto: Eva Bolander*

dades Olof Palme, vår före detta statsministers farbror. Den 12 april tågade tyska trupper in i Helsingfors, där de röda kapitulerade efter ett dygn. Kriget fortsatte till den 15 maj och den 16 maj paraderade de vita trupperna på Norra esplanaden i Helsingfors. Inbördeskriget kostade Finland 35 000 döda, varav stupade 3400 röda, 3100 vita, 600 ryssar och 300 tyska soldater. Därtill ska läggas avrättade (7370 röda och 1424 vita) samt döda i fångläger (11 652 röda och 4 vita). 1767 röda och 4 vita saknades. Vid krigsslutet satt 80 000 i fångläger. De som överlevde släpptes 1918 eller 1919.

Inbördeskriget blev till ett trauma – att finländare sköt mot finländare - soman lade locket på och först på 1960-talet började diskutera. Om dessa omänskliga grymheter ägt rum på 1990-talet hade många blivit ställda inför krigsrätt i Haag.

Vinterkriget

Under 1930-talet hade Finland understrukit sin neutralitet. Ett icke-aggressionsavtal med Sovjet träffades 1932 och förlängdes 1934 med 10 år, men 1939 krävde Sovjet att Finland skulle avstå 10 % av sitt territorium och att få arrendera Hangö udd i 30 år. Från finländsk sida kunde man tänka sig mindre gränsjusteringar, men de sovjetiska kraven var inte förhandlingsbara.

Sovjets krigsmakt var vida överlägsen Finlands som bestod av 200 000 man, 32 stridsvagnar och 119 flygplan. Röda armén anföll med 460 000 man, 1500 stridsvagnar och 1000 flygplan. Stalin räknade med att på 12 dagar krossa det finska försvaret.

Den 30 november öppnade sovjetiskt artilleri eld och soldater korsade gränsen. På eftermiddagen bombade flygplan Helsingfors. President Kyösti Kallio deklarerade att Finland var i krig och utsåg Mannerheim till ÖB.

Sovjet upprättade en finsk quislingregering som lovade de finska arbetarna åtta timmars arbetsdag när kriget var över. Det löftet var inte mycket värt, detta var något som de finska arbetarna fick redan 1919.

Det massiva ryska anfallet var illa planerat. Vid årsskiftet 1939-40 hade den ryska armén kört fast. Norr om Ladoga besegrade den finska armén två ryska divisioner, dödade 4000 och tog 600 fångar. I striderna vid Soumussalmi besegrade den finska armén 40 000 anfallande ryska soldater, 23 000 ryssar stupade. I januari var det förhållandevis lugnt. Första februari gick Röda armén till förnyad offensiv.

Den 12 februari lyckades de ryska trupperna bryta igenom den så kallade Mannerheim linjen. Den finska armén drog sig nu tillbaka till nya stödjepunkter.

Under vinterkriget behövde Finland leveranser av krigsmateriel och andra förnödenheter samt kunna exportera papper. Järnvägen Torneå-Haparanda räckte inte. Då öppnades den så kallade Kvarkenleden, i Finland kallad Vintergatan, en plogad väg mellan Vasa och Holmsund. Både finska och svenska lastbilar körde nattetid över den isbelagda Kvarken. Sverigekommittén värvade 8260 man att strida i Finland.

Pga. risken att dras in i krig med västalliansen skrinlade Sovjet planerna att ockupera hela Finland och valde att förhandla med den finska regeringen. Finländarna blev tvungna att godta de sovjetiska kraven på Karelska näset, Viborg och Kexholm samt att arrendera ut Hangö udd i 30 år. Fredsavtalet skrevs under den 12 mars, nästföljande dag upphörde striderna. Då hade Finland förlorat 23 576 och Sovjet 132747 stupade. Finland saknade 3273. Finland förlorade nästan 27 000 man plus alla sårade, många med men för livet.

Fortsättningskriget

Under sommaren och hösten 1940 började Sovjet ställa sådana krav på Finland att det stred mot fredsavtalet. Att få hjälp från väst var inte att räkna med. Sovjets utrikesminister Molotov besökte Berlin i november för att be Hitler om lov att få anfalla Finland. Hitler sa nej.

Finland fick vetskap om de tyska anfallsplanerna mot Sovjet den 30 december. I februari 1941började tyska trupper anlända till Finland. I maj beslöt riksdagen att Finland skulle ställa upp på tysk sida om Sovjet gick till anfall. När Tyskland anföll Sovjet den 22 juni, deklarerade Hitler att Finland stred tillsammans med Tyskland, pinsamt för Finland som försökt upprätthålla en neutral fasad.

Den 25 juni bombade 500 flygplan Helsingfors, Åbo och Borgå. Finland lyckades skjuta ner 23 flygplan. Finlands president Risto Ryti påpekade att den här gången stod Finland inte ensamt i kampen mot Sovjet. Anfallet mot Sovjet inleddes den 10 juli. I slutet av augusti hade trupperna nått den gamla riksgränsen. Mannerheim ville erövra hela Karelen men Finlands riksdag förklarade att endast de områden som förlorats i vinterkriget tillhörde Finland. I december avbröts anfallet innan man nått Leningrad. Nu följde ett 30 månader långt ställningskrig.

Röda armén avbröt ställningskriget genom ett massivt anfall på Karelska näset den 9 juni 1944. Finländarna måste retirera. Viborg uppgavs nästan utan strid den 20 juni, men armén 450000 man var inte slagen. Två sovjetiska divisioner som korsat den

gamla gränsen nedgjordes vid Ilomants den 9 augusti.

Ryti avgick som president och Mannerheim utsågs till efterträdare. I fredsförhandlingarna krävde Sovjet att alla förbindelser med Tyskland skulle avbrytas. Vapenvilan inleddes den 4 september. Enligt fredsvillkoren måste Finland avstå de områden som förlorats i vinterkriget plus Petsamo (nickelgruvor), betala ett skadestånd på 300 miljoner dollar samt ersätta all egendom som förstörts på de överlåtna områdena. Finlands armé skulle krympas till 45000 man. Porkala skulle utarrenderas på 50 år.

Stupade: Finland 58 715 man. Sovjet 200 000 man.

Lapplandskriget

Enligt fredsavtalet måste Finland även driva ut de tyska trupperna ur landet. Finland som utrustats med nya tyska vapen skulle nu använda dessa mot sina tidigare allierade. En del finska och tyska officerare försökte genomföra ett fredligt tillbakadragande. Reträtten gick långsamt. Tyskarna försåtminerade vägar, sprängde broar och förstörde det mesta under sin reträtt: den brända jordens taktik. När finländarna återerövrade Rovaniemi den 16 oktober var staden helt nerbränd. Många finländare flydde med sin boskap till Sverige. Jakten på tyska soldater fortsatte längs Tornedalen. De sista tyska soldaterna drevs ut ur Finland i april 1945.

De materiella skadorna under tyskarnas reträtt uppskattades till 300 miljoner dollar (1945 års kurs, 2005 cirka 3,2 miljarder dollar). Stupade: Finland 774 man, Tyskland 950 man.

Efterkrigstiden

Kunde Finland lita på att Sovjet skulle hålla ingångna avtal eller skulle landet likt baltstaterna inlemmas i Sovjetunionen? Det gällde att hålla sig på god fot med storebror. Det stora skadeståndet som betalades med varor gjorde att man var beroende av handelsavtal med Sovjet.

Fram till Stalins död 1953 höll Finland en låg profil i utrikespolitiken. Kekkonen valdes 1955 till president, en post som han behöll fram till 1982. Chrusjtjov framhöll för Kekkonen att Sovjet inte skulle tolerera Sovjetfientliga regeringar. Finland framhöll sin neutralitet. Av Brezjnev fick Kekkonen höra att Finlands framtid stod på spel, om han inte blev omvald. Kekkonen ville inte ställa upp i valet 1973 men blev genom undantagslag på nytt utsedd till president.

Finlands ekonomi gick upp och ner. Många jordbruk bar sig inte och trycket på städerna ökade. Cirka 400000 emigrerade till Sverige 1950-1980, hälften återvände. Ekonomin vände 1978. Finland kunde sälja till världsmarknadspriser och köpa råvaror till underpriser från Sovjet. Vi i Sverige beundrar finsk design och tänk Nokia var under många år världens största tillverkare av mobiltelefoner.

Bengt Nilsson

Källa: Wikipedia.

Längs Göta kanal

Upplägg av cykelfärden 13 – 18 augusti 2017

Göta Kanal invigdes 1822 genom att Carl XIV Johan med följe intog en frukost i Sjötorp vid Vänern och därefter färdades längs den då nybyggda kanalen. Vi valde att i hans efterföljd inleda vår färd på samma sätt, men inte per båt utan på cykel.

Att cykla längs kanalen har blivit oerhört populärt, så populärt att man faktiskt kan uppleva viss trängsel på kanalbanken under högsäsong. Vi valde därför att cykla på sensommaren. Man får dock se upp så att man inte väljer att starta alltför sent, eftersom kanalen brukar stänga för daglig båttrafik i mitten av augusti. Därefter är det konvojtrafik, d.v.s. båtarna måste förbeställa slussöppning. Och att se på båtar och slussning är en stor del av nöjet med att cykla längs kanalen!

Det finns flera arrangörer som erbjuder cykelpaket utmed Göta Kanal. Vi valde att satsa på ett fyra-dagars paket från Sjötorps Upplevelsecenter, och lade till en extradag för att grundligt kunna bese Karlsborgs fästning. I paketet ingick frukost, lunchpaket, middag och övernattning i campingstugor.

Cykling längs den grävda delen av kanalen sker på de så kallade dragvägarna som funnits sedan båttrafikens begynnelse. Segelfartygen som trafikerade kanalen gick inte för egen motor utan anlitade bönder med oxar för att dra båtarna framåt. Bönderna fick betalt efter dragen sträcka och för att mäta denna så fanns utefter hela kanalen numrerade så kallade alnstenar med 1000 alnars d.v.s.

594 meters mellanrum. För ett tiotal år sedan restaurerades stenarna av några eldsjälar, till glädje för cyklister som vill veta den tillryggalagda sträckan.

Efter cirka 40 km mynnar kanalen ut i sjön Viken och vi fortsatte på glest trafikerade landsvägar söder om sjön fram till brukssamhället Forsvik. Där tog vi in två nätter på vandrarhemmet för att nästa dag få tillfälle att ordentligt studera Karlsborgs fästning, som byggdes under 1800-talet för att fungera som reservhuvudstad i händelse av krig.

Från Forsvik anträdde vi sedan återfärden norr om Viken på såväl småvägar som den större länsvägen tills vi åter kom till dragvägen utmed kanalen. Sista dagen gick i ett huj, för då var det många nedförsbackar tillbaka ned till Sjötorp och avslutningslunchen.

Dagsetapper:

14/8 Sjötorp – Jonsboda ca 27 km

15/8 Jonsboda– Forsvik ca 39 km

16/8 Forsvik – Karlsborg ToR ca 30 km

17/8 Forsvik – Vassbacken ca 37 km

18/8 Vassbacken – Sjötorp ca 31 km

Helena Fernholm

Foto: Kent Hult

Foto: Anders Schærström

Foto: Kent Hult

Foto: Kent Hult

GÖTA KANAL
BYGGDES MED STORA KVAL
OMGÄRDAS AV LÖNN,EK OCH AL
NATUREN BILDAR EN MÄKTIG SAL
VI TRAMPADE VÅRA CYKLAR, VI HADE INGET VAL
MAN BLEV UNDER RESAN TÄMLIGEN SMAL
FNSIN ÄR EN FÖRENING MED HÖGA IDEAL

Ragnar Kristensson

Foto: Anders Schærström

Varför vill man cykla längs Göta kanal?

Jo, man tror att det är platt utefter en kanal. Och det är det också – mellan slussarna och utefter dragvägarna.

Kanalen byggdes ju vid en tid då enda drivmedel var vind eller muskelkraft. För att transportera fartygen utefter kanalen behövdes därför en dragväg där hästar eller oxar kunde gå och dra fartygen. En häst kunde på så sätt dra ett mångdubbelt större lass än om det varit på landsväg med kärra. I de sjöar, som är en del av kanalen, fick man använda sig av segel och vind,. Då kunde man få ligga i bidevind (väntevind) i flera dagar innan det blev förlig vind (vind som för fartyget framåt). Det var då viktigt att kanalen med sin dragväg slutade så nära öppen sjö som möjligt så att fartyget kunde sätta segel och fara vidare utan att behöva bogseras av roddare eller varpas med ankare. Ett exempel på dragväg ut i sjön finns vid Forsvik från den grävda kanalen ut i sjön Viken. Där kan man således inte cykla då vägen slutar i sjön. Vid slussarna, som vanligen är dubbla med en total lyfthöjd på ca sex meter, betyder det rejäla backar även på dragvägen.

Förutsättningen för en kanal är att det finns vatten. Vatten kan komma in i kanalen från små bäckar men för att säkerställa kanalens vattennivåer krävs en stor reservoar. I Göta kanals västgötadel som går mellan Vänern och Vättern är sjön Viken en sådan eftersom den är högst i kanalen.

Lars Innings

Kyrkor utefter vår cykelväg

mellan Sjötorp och Forsvik och åter via Undenäs.

Vi cyklade längs Göta Kanal från Sjötorp vid Vänern via Lyrestad och Töreboda till Tåtorp-Sörboda vid sjön Viken. På den sträckan skymtade vi Lyrestads medeltida sockenkyrka, men vi hann aldrig besöka den. Töreboda kyrka låg en bit från kanalen och var utom synhåll.

Vid sjön Viken tog kanalen av naturliga skäl slut och Helena och Börje hade valt en trevlig skogsväg, som först gick rakt söderut och sedan svängde av mot öster. Vi var aldrig särskilt långt från Viken. Så småningom öppnade sig landskapet och vi cyklade förbi några hus och sjön glittrade långt nedanför oss. Och plötsligt hade vi Beatebergs fantastiska kyrka framför oss.Vilken överraskning! En stor symmetrisk kyrka i rött tegel med ett dominerande torn i centrum och sex mindre torn i hörnen. Kyrkan visade sig till vår glädje vara öppen och den var lika storslagen inuti. I en folder kunde vi läsa att kyrkan var från 1877. Varför byggde man en så imponerande kyka här ute på landet?

Häpna cyklade vi vidare och kom så småningom till Forsvik—resans mål. Forsviks kyrka låg en bit utanför samhället och visade sig vara en liten röd träkyrka från 1934. Förebilden var Undenäs gamla medeltida träkyrka, som förstördes i en anlagd brand i slutet av 1800-talet.

På återvägen till Sjötorp valde vi att från Forsvik cykla norrut och kom på det sättet att passera Undenäs kyrka. Den kyrkan var lika kolossal som kyrkan i Beateberg, men inte lika vacker. I Undenäs fick vi veta varför trakten vid Karlsborg hade så stora kyrkor - man hade förberett att Karlsborg i händelse av krig skulle bli Sveriges huvudstad. Beateberg och Undenäs skulle bli förorter till Karlsborg!

Förundrade cyklade vi vidare och nu hade vi i stort sett cyklat runt sjön Viken. Efter ett tag kom vi till det lilla samhället Halna och på en liten kulle låg en vit 1800-talskyrka. Vi hade tur och träffade vaktmästaren, som bl.a. visade oss en gammal bild på Halnas första kyrka. Nu var kyrkan borta, men grunden och kyrkplatsen skulle finnas kvar. Den vänliga vaktmästaren förklarade var kyrkan legat och vi följde hennes anvisning. Efter en stunds letande fann vi kyrkogårdsmuren, spår av kyrkan och mycket gamla träd och vi befann oss mitt i landskapet, långt från vägar och vi kände att vi befann oss på historisk mark.
Från den gamla kyrkplatsen cyklade vi på småvägar tillbaka till Göta Kanal.

Eva Innings

Gunnela Hall

Det var en mycket vacker och stilla sensommarkväll som vi mötte obehaget mitt i idyllen. Efter första dagens cykling hade vi installerat oss för natten i stugor strax intill kanalen vid Jonsboda. Vi hade ätit en god supé i vandrarhemmets lilla matsal medan kvällssolen smekte det öppna landskapet. Självklart måste vi ta vara på kvällen och se på de sevärdheter som skulle finnas inom bekvämt avstånd – ett par runstenar. Med kartan i hand följde vi en liten markväg mellan åkrarna och kom snart förbi en gård, där en man höll på att snickra på boningshuset. Någon tyckte att vi skulle förvissa oss om vägen och om att runstenarna var sevärda. Den vänliga lantbrukaren var mer än villig att svara på våra frågor och samtalet kom att handla om hästar och ridning, odling och allt möjligt annat. Men det fanns en plats som nog var intressantare än runstenarna – de hällar som kallas Gunnela Hall och där ett ungt par begravts efter att ha begått en svår synd. Den platsen var inte markerad på kartan, men vår sagesman beskrev vart vi skulle gå. Efter ett tag avlöstes de odlade fälten av skog. Vi lämnade den körbara vägen och prövade en knappt skönjbar skogsstig. Inga hällar. Var det fel? Vi vände tillbaka ut på den lilla körvägen och mötte ett par från trakten som var ute på kvällspromenad. De visste naturligtvis besked. De ledde oss in i skogen och strax stod vi inför ett par moss- och lavbevuxna släta, något välvda hällar, omgärdade av ett enkelt rep. Ingen informationsskylt. Men vi fick veta, att enligt den muntliga traditionen hade en bror och en syster haft ett könsligt förhållande, vilket rentav lett till ett barn. För denna synd hade de blivit avlivade genom att stängas in och rullas i spiktunnor för att sedan begravas här. När skulle denna tragedi ha hänt? Oklart. 1600-tal, 1700-tal, kanske.

Den vackra sensommarkvällen kändes med ens kall och obehaglig. På samma gång kände vi att vi måste få veta vad som faktiskt hänt.

Det har visat sig besvärligt. En bok om Vadsbo härad nämner platsen och händelsen men utan att ange några källor. Enligt Fornminnesregistret är lämningstypen en ”grav markerad av sten/block”. ”Sannolikt har bägge stenarna varit resta och bör utgöra rester av förhist. gravanl.”Det varnas för att fritexterna inte är kvalitetssäkrade, ”information kan saknas eller vara felaktig.” Vidare upplyser RAÄ att en sten ”enl. ortsbor återförts i slutet av 1960-talet. ... Enligt befolkningen skall stenen ligga där en gång två syskon ha begravts. Syskonen dödades av grannarna genom att rullas i spiktunna. ... Ursprungligen lär på platsen ha legat tre hällar.” Enligt moderna uppslagsböcker är spiktunnan ett pino- och avrättningsredskap som nämns i folkvisor (”Liten Karin”) men som det saknas historiska belägg för.

Vad är sant? Har tragedin inträffat, även om det inte gått till exakt så som sägnen säger? Mystiken ruvar fortfarande över platsen.

Anders Schærström,
Helena Fernholm,
Börje Åhgren

Källor

Fornminnesregistret RAÄ-nummer Fägre 6:1
Astin, Claes & Holgersson, Leiif: *Vadsbo härad mellan Vänern och Vättern* (1992)
Åke Möller i Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening
Claes Astin, Tibro

Särskilt tack till Britt-Marie Johansson, Stång, som visade oss till platsen och skickade utdraget ur boken om Vadsbo härad.

Foto: Anders Schærström

Hur gick det?

Vandring i Gamla Stan i Olaus Petris fotspår

Det tidiga 1500-talet var en stökig tid (liksom många andra tider, förstås). Det var interna konflikter i Sverige. Det var blodiga konflikter mellan Sverige och Danmark, vilket ledde till den nordiska unionens upplösning. Det kom upproriska idéer mot den dominerande (katolska) kyrkan. Det blev Olaus Petri som tog dessa idéer till Sverige. Gustav Vasa fann dem användbara för sina syften, men det betydde inte att han helt uppskattade Olaus Petri ... Ja stökigt, och kanske har vi inte haft så lätt att ta till oss händelseförloppet och relationerna genom läroböckerna i historia. Men Lisbet Scheutz lyckades knyta ihop mycket av skeendet genom att ta oss på en vandring till några nyckelpunkter i Gamla stan. Drygt tjugo medlemmar följde henne i spåren, ivrigt lyssnande, inklusive

Anders Schærström

Havtornsplockning

Lockelsen med den här årliga utfärden är inte enbart förhoppningarna om bärskörd utan också känslan av tidig höst. Det är en njutning att färdas genom Roslagslandskapet och alla nyanser av höstfärger. Längs vägen siktade vi rådjur och ormvråkar. Intresset var stort den här gången, och efter några förhinder i sista stund blev vi 16, mer eller mindre plockande, deltagare. Det var i senaste laget för havtorn, så bären var kanske en aning för mjuka och skörden blev inte rekordstor men skaplig. Det var alldeles vindstilla på stranden vid Ålands hav. Det var soligt i början, sedan halvklart och svalt, men inte kallt. De första dropparna kom när vi var på hemväg. I Grisslehamn handlade vi fisk och räkor. Vattentemperaturen medgav fortfarande havsbad.

Erik Elvers och Anders Schærström

Senhöstvandring

Det sista av sommaren. Det första av vintern. Ungefär så kände vi när vi under Eriks ledning gick senhöstvandringen. Det har blivit en föreningstradition att på det sättet ta vara på höstens goda sidor och vi har gått under skiftande omständigheter. I år började vi (fyra deltagare) vid Angleterre, ett annorlunda hållplatsnamn på den uppländska vischan. Vi gick, delvis på Roslagsleden, genom skog och på småvägar, till Brottby. Solen lyste blekt genom molnslöjorna. Isen låg krispig på några små pölar. Ibland måste vi göra omvägar kring leriga partier. Det var fullständigt vindstilla och luften kändes frisk. Så småningom föll en svärm av glittrande, minimala snöflingor över oss. Vi mötte sammanlagt två andra vandrare på den drygt milslånga sträckan. Fler borde få den naturupplevelse vi fick.

Anders Schærström

Runstensvård

Vi var bara två personer som kom till "FNSiN:s runsten" och försiktigt borstade av den och tog bort litet lavar.
Stenen mådde bra och är väl värd att ses, så vi hoppas på fler deltagare nästa år.
Vi hade därefter en mycket skön picknick i den värmande solen på en parkbänk vid vattnet.

Erik Elvers

Foto: ClaesGöran Ström

Tack vare ...

Ilon Wikland, Kurt Tucholsky, Nelly Sachs, Poul Henningsen, Eduard Tubin, Herman D K Koppel, Lotte Laserstein och flera andra kulturpersonligheter från grannländerna sökte sig till Sverige undan förföljelse och krig på 1930- och 1940-talen, tillfälligt eller för gott, och kom att berika vårt kulturliv. Författare, bildkonstnärer, skulpturer, arkitekter...

Som den entusiastiska folkbildare han är berikade Hans Lundén oss genom att rikta uppmärksamheten på dem och deras verk som nu finns omkring oss.

Vidare nämnde han att Selma Lagerlöf uppmuntrade Nelly Sachs och att hennes verk brändes i Nazityskland.

Med exemplet Laleh avrundade han med att påminna om att även i dag behöver människor söka skydd, också i vårt land, och att de har något att tillföra.

Anders Schærström

Andhämtning i advent

Gröt, glögg och mumintroll var rubriken på årets andhämtning och alla tre inslagen fanns med under en kväll med gemytlig samvaro som bjöd på både andlig och lekamlig spis för de ca 25 deltagarna.

Efter glögg, gröt, lussekatter m m berättade Nanna Hermansson om de 13 inte så godmodiga isländska tomtarna och Nina Bohigas läste en berättelse om en svensk tomte, inte heller den så godmodig, innan Anders Schærström läste Tove Janssons Granen, om julen i Mumindalen.

Dessutom hann det vara litet samtal kring att två samarbetspartners, Samfundet Sverige Sverige-Island och Föreningen Sverige-Grönland försvinner från arenan och hur de luckorna skall fyllas.

Erik Elvers

Recension

För några år sedan (NOS nr 2/2014) skrev jag om Judith Schalanskys bok *Atlas över avlägsna öar*.

Jag har i sommar råkat snava över en litet likartad bok, ***Atlas över ovanliga platser*** av Travis Elborough och Alan Horsefield (med undertiteln En resa till världens mest spännande hörn).
Den är utgiven 2016 på Lind & Co, originalets titel är Atlas of Improbable Places.

Boken tar upp drygt 50 udda platser, fördelad på grupperna Drömskapelser (t ex den konstgjorda ön Flevoland i Holland, Christiania i Köpenhamn), Övergivna platser (t ex byn San Juan Parangarichuto i Mexiko som dränkts av lava, den övergivna nöjesparken Wonderland utanför Beijing), Udda arkitektur (t ex Maryhill Stonehenge i staten Washington, USA; en betongkopia av Stonehenge i England), Flytande världar (t ex Wrangels Ö i Norra Ishavet nära Berings sund, Hirta i den skotska ögruppen St Kilda), Olustiga platser (t ex Korskullen utanför Šiauliai, Litauen) och Underjordiska världar (t ex den nästan färdigbyggda men aldrig öppnade tunnelbanan i Cincinatti, den underjordiska floden Puerto Princesa, Filippinerna).

Bredden är som synes betydande, även om det vid den här typen av böcker alltid är lätt att komma på andra ställen som lika gärna hade kunnat vara med.

Huvuddelen av platserna som beskrivs finns i Nordamerika, Europa och Asien medan Afrika, Sydamerika och Australien med Oceanien bara bidrar med en handfull.

Varje plats beskrivs i ett par sidor text varjämte det finns en bild, en lägeskarta med koordinater och en (översiktlig) karta.

I princip är de möjliga att besöka, även om få av bokens, eller NOS', läsare torde komma till Wrangels Ö för att inte tala om Holland Island i Chesapeake Bay i Maryland vars presentation avslutas med det något förvånande uttalandet "idag står det lilla som finns kvar av ön helt under vatten".
Men även om man inte får se platserna i verkligheten ger boken en roande läsning om dem!

Erik Elvers

Program

SKIDÅKNING

Vågar vi hoppas på skidföre i våra trakter? Även om det varit dåligt med den saken i flera år så håller vi beredskap. Och om du kan tänka dig att göra sällskap – i Nackareservatet, kring Skavlöten, på Lovön eller någon annanstans får du gärna höra av dig.

Anders Schærström anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28, 08 758 3003
Lars-Olov Wallin , lars-olov.wallin@home.se eller 0701714829

Och annars har vi ett tips: Vi och flera andra från FNSiN har genom åren flera gånger deltagit i en gruppresa till Tänndalen, alltid i vecka 9, snösäkert i varierad terräng, gemensam hushållning.
Kontakta arrangören Daniel Ahl : 070-990 23 24 daniel@bevema.se;.

VEM VAR EGIL SKALLAGRIMSSON?

Tisdag den 23 januari kl 18
Bergshamra Bibliotek Biblioteket ligger i Bergshamra Centrum, helt nära T-bane-utgången mot Bergshamra Torg.

Den fornnordiska gestalten Egil Skallagrimsson blev på nytt aktuell genom nyutgåvan av Islänningasagorna (2014)och den vackert illustrerade boken ”Islänningasagor, händelser, platser och bilder” med ett urval episoder ur sagosamlingen.
Nanna Hermansson ger oss en inledning till sagosamlingen, berättar om gestalten och läser valda stycken ur hans saga. Nanna Hermansson är nordist med starka band till Island och har i många år arbetat för att sprida kunskaper om landet.

Fika serveras.

Föranmälan krävs inte men av praktiska skäl får du gärna säga till om du tänker komma.
Kontaktperson: Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com;
070 693 91 28; 08 758 3003.
Samarrangemang med Föreningen Norden och Studieförbundet Vuxenskolan

BIN I STAN

Onsdag den 14 februari kl 18
hos U&We, Stora Nygatan 45.

Bin är flitiga och sympatiska, eller hur? Dessutom är de, som pollinerare, livsviktiga för växtlighet och för oss. ”Bin i Stan” är ett initiativ från hållbarhetsbyrån U&We, som bl.a. står för en vision om Ekoparken som en pollinerarvänlig zon.

Göran Wiklund kommer att berätta för oss om ekosystemtjänster i allmänhet och särskilt i stadsmiljöer, om pollinerarnas utsatta situation, om biologisk mångfald och vad man kan göra själv för att förbättra betingelser för pollinerande insekter, om bisamhällen och vad bina har för sig i kupan.

Avgift: Gratis för FNSiN-medlemmar. 50:- för andra. Fika serveras.

Utrymmet är förstås begränsat. Anmäl dig därför i förväg till Anders Schærström anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28, 08 758 3003

NATURHISTORISKA RIKSMUSEET - NATURE ILLUSIONS

Måndag 19 februari kl 16.30
Besök på Naturhistoriska Riksmuseet i Frescati där Erik Johanssons fotografiska illusioner visas fram till 11 mars.
Erik Johanssons optiska kompositioner som experimenterar med våra invanda förväntningar fascinerar, roar och utmanar ögat. I motsats till traditionell fotografi tar Erik Johansson, född 1985, inte ögonblicksbilder, utan fångar idéer med hjälp av sin kamera och fantasi. Den färdiga bilden är en tidskrävande process som ofta består av en kombination av hundratals fotografier sammanfogade till en. Inspirationen till bilderna är främst från uppväxtmiljön hemma i Götene i Sverige. Han har fått Naturvårdsverkets pris Årets naturfotograf och ställer ut 25 av sina verk på Naturhistoriska riksmuseet.
Gratis inträde på museet. Vi ses innanför huvudingången. Se även http://www.nrm.se/besokmuseet/utstallningar/tillfalligutstallningnatureillusions.9004982.html
Föranmälan till Erik Elvers e-mäle e.elvers(at) bredband.net eller 0738-526399 senast fredag 16 februari.

VÅRMÖTE

Medlemmarna i Föreningen Natur och Samhälle i Norden kallas härmed till ordinarie medlemsmöte **onsdag den 14 mars kl 18.00 i IFFI:s lokaler, Norrtullsgatan 45** (Borgerskapets Enkehus)

Dagordning

1.Val av mötesordförande, sekreterare och två justerare.

2. Fastställande av röstlängd.

3. Mötets behöriga utlysande.

4. Fastställande av dagordningen.

5. Protokoll från höstmötet.

6. Verksamhetsberättelse för 2017.

7. Resultat- och balansräkning för 2017.

8. Revisionsberättelse

9. Fastställande av balansräkning för 2017.

10. Fråga om ansvarsfrihet för 2017 styrelse.

11. Motioner (skall vara styrelsen tillhanda senast tre veckor före vårmötet)

12. Fyllnadsval till funktionärsposter.

13. Information om samarbete med andra föreningar.

14. Övriga frågor

Kaffe, te och smörgåsar serveras .

Efter mötesförhandlingarna:

Bente af Edholm, Eva och Eric Bolander visar bilder och berättar om sin resa till Georgien

VÄLKOMNA!

CYKLING PÅ GOTLAND

Några som var med och cyklade på Gotland (södra delen) veckan före midsommar 2016 visade då fortsatt intresse för gotlandscykling.

Därför föreslår jag att vi cyklar på norra delen av ön vecka 24 eller 25. Färdväg, inkvartering etc. är ännu inte klar, men det får vi ta upp på en träff i april.

Alla intresserade av cykling är välkomna att senast 1 april kontakta Lars Olov :
lars-olov.wallin@home.se eller 0701714829

I nästa NOS

Tid och plats för dessa programpunkter meddelas i nästa NOS. Den som vill bli direktinformerad kan vända sig till Anders Schærström anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28, 08 758 3003

GRÖNLAND – DJURLIV, MILJÖGIFTER OCH KLIMATFÖRÄNDRING

Preliminärt senare delen av april.

Är det drömjobbet hon har? Ja, för en yrkesbiolog, djurvän och fågelskådare kan det vara så.

Anna Roos är biolog och arbetar vanligtvis på Naturhistoriska Riksmuseet, men det senaste året har hon sin arbetsplats på Grönlands naturforskningsinstitut i Nuuk. Där arbetar hon med att söka aktuell kunskap om vad sälar, valar och andra djur äter och vilka gifter de får i sig. Som fågelskådare har hon inte haft några fritidsproblem. Men på nära håll har hon också mött intressekonflikter mellan valjakt och artskydd. Hon har mycket att berätta.

KLIMATFÖRÄNDRING – ETT HISTORISKT PERSPEKTIV

Preliminärt i maj. Kan vi lära av historien, också när det gäller klimatförändringar? Historikern Fredrik Charpentier Ljungqvist har specialiserat sig på just klimathistoria och vet hur klimatskiften har påverkat samhällen och hur människorna hanterat eller inte hanterat konsekvenserna. Det är insikter som är mycket relevanta i vår tid. Varmare klimat för tusen år ledde till att indianska civilisationer gick under av torka, medan nordbor däremot koloniserade södra Grönland – men försvann några århundraden senare. Den ”lilla istiden”, som kulminerade på 1600-talet, orsakade försörjningskriser på många andra håll. Fredrik har just gett ut boken *Klimatet och människan under 12000 år.*

GOTSKA SANDÖN 2018

I mer än 40 år har FNSiN besökt Gotska Sandön minst en gång per år. Förutsättningarna har emellertid förändrats i flera avseenden. Pingsten, som en gång var långhelg, är inte längre det självklara tillfället. Var och en kan nu boka resa och logi interaktivt via **www.sandoresor.se.**

Men om du vill göra sällskap med andra från föreningen behöver vi resonera. När? I samband med nationaldagen som i år infaller en onsdag? Vid midsommar? Kanske under hög- eller sensommaren, när badtemperaturen nått en behaglig nivå?

Hör av dig så snart du har funderat över saken till någon av oss, så kan vi försöka samordna.

Anders Schærström,
anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28;08 758 30 03,
Erik Elvers, e.elvers@bredband.net, 0738 526 399,

NOS tipsar

GRÖNLÄNDSKA HÖGTIDER OCH TRADITIONER

Föreningen Sverige-Grönland planerar ett föredrag om traditioner, årshögtider och folkliga upptåg i Grönland. Den som ska berätta om detta är **Karolina Pike** som kommer från Östgrönland och arbetar med kultur på Grönländska Huset i Köpenhamn.

I skrivande stund är tiden inte bestämd. Det kan komma att meddelas med kort varsel. Vi kan skicka ut information via e-post. Om du vill förvissa dig om att bli underrättad kan du ta kontakt med
Anders Schærström
anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28,
08 758 3003

LÅNGFREDAGSVANDRING (STF)
30 mars 2018

Vandring i Nationalstadsparken, cirka 9 km med start vid T- station Gärdet, utgång mot Brantingsgatan, vid spärren, kl 10.30.

Vi vandrar över sportfältet, fram till Lidingöbro värdshus via Kaknäs och förbi Isbladskärret och slutar vid Blockhusudden. Vandringen sker på stigar och vägar i lugnt tempo. Matsäck för en rast.

Deltagaravgift 20:- (ta med STFs medlemskort), ej medlem 40:- Vandringsledare: Mats Gullberg, mobil 070- 570 92 47

Föreningen Nordens Stockholmsavdelning ordnar en resa till

MARIEHAMNS LITTERATURDAGAR

16-18 mars 2018

Mariehamns litteraturdagar är en årligen återkommande festival en helg i mars i Mariehamns stadsbibliotek. Arrangörerna bjuder in författare och artister och skapar ett litterärt program kring ett utvalt tema. Program kommer att finnas på www.litteraturdagarna.ax

För Föreningen Nordens medlemmar finns ett paketpris för hela arrangemanget på

285 € /pers i dubbelrum och 365 € i enkelrum.

I priset ingår:

- Båtresa Stockholm-Mariehamn t/r inklusive buss alt. taxi i Mariehamn
- Entré till alla dags- och kvällsprogram
- Välkomstcocktail med tilltugg på fredagen
- Litterär 3-rätters supé på lördagen
- Hotellrum 2 nätter

Avresa från Stockholm på fredag:

7.00 Vi samlas i Vikings terminal Stadsgården i Tegelvikshamnen, 7.45 avresa, 14.15 ankomst till Mariehamn, transfer till hotellet.

Hemresa på söndag:

13.45 Transfer från hotellet till Vikingterminalen, 14.25 avresa, 18.55 ankomst till Stockholm.

Eventuella frågor och anmälan till Barbro Graeffe, 073 810 80 93, barbrograeffe@yahoo.se

Anmälan senast 1 februari (begränsat antal platser, först till kvarn gäller), bindande senast 14 februari.

I anmälan ska ingå förnamn, efternamn, födelseår, medborgarskap, dubbelrum alt. enkelrum samt vem som delar rum med vem och kontaktuppgifter.

Resan anordnas i samarbete med Finlandssvenska Nylandsgillet i Stockholm FNYS

Researrangör: Ålands Turist & Konferens AB

J.L.RUNEBERG